

Türkiye'nin Yağlı Tohum Üretim ve Ticaret Potansiyeli ile Dünyadaki Yeri

Gönül GÜMÜŞÇÜ
Ahmet GÜMÜŞÇÜ

→ *Bahri Dağdaş Uluslar arası Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Ereğli Yolu, Karatay, Konya Selçuk Üniversitesi, Çumra Meslek Yüksek Okulu, 42500, Çumra, Konya*

GİRİŞ

Dünya nüfusundaki artışa paralel olarak, insanların beslenmelelerinde önemli rol alan hayvansal ürünler dışında bitkisel ürünlerin de üretiminin arttırılmasına yönelik çabalar aralıksız sürmektedir. İnsan beslenmesinde çok önemli olan karbohidrat, protein ve yağ vazgeçilmez temel besin kaynaklarıdır. Bunlardan her insanın günlük olarak almak zorunda olduğu yağların büyük bir kısmının kaynağı da bitkilerdir.

İnsan beslenmesinde ve sanayide önemli bir yeri olan yağlar genel olarak hayvansal ve bitkisel yağlar şeklinde iki grupta incelenirler. Bunlardan hayvansal yağların üretiminin hem sınırlı hem de maliyetinin yüksek olması, bitkisel yağların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Günümüzde dünya üzerinde tohumlarında, meyvesinde veya meyvelerinin etli kısmında sabit yağ içeren çok sayıda bitki türü mevcuttur. Bunlardan bir kısmı tamamen lokal olarak ve çok sınırlı

bir miktarda üretilirken, birkaç tane türün dünya çapında çok ekonomik seviyelerde üretimi yapılmaktadır.

İnsan beslenmesinde çok önemli olan proteinlerin kişi başına günde dünya ortalamasına göre 75 g, yağ ise 78 g alındığı (2001-2003 yılları) belirlenmiştir. Bu değerler ülkemiz için protein 96 g ve yağ 90 g olarak gerçekleşmiştir. Dünya ortalamasına göre yüksek gibi görünen bu değerler gelişmiş bazı ülkeler ile kıyaslandığında ne kadar yetersiz beslenen bir ülke olduğumuz açıkça görülecektir. Fransa'da protein 118 g/kişi/gün, yağ 170 g/kişi/gün; İsrail'de protein 124 g, yağ 149 g; İspanya'da protein 113 g, yağ 154 g olarak gerçekleşmiştir (Anonymous 2006).

Özellikle dünya çapında, soya, palm, kolza, pamuk çiğidi, yerfıstığı, ayçiçeği ve susam gibi bitkiler ilk sıralarda yerini almaktadır. Bu sayılan bitkilerden yalnızca palm ülkemiz ekolojisinde yetiştirilmeye uygun değildir. Diğer sayılan türler

Çizelge 1. Türkiye 2005, 2006 ve 2007 yılları yağlı tohum üretim miktarları, üretimdeki payları ve yıllık değişim oranları (Anonim, 2007a)

	Miktar (ton) 2005	Pay %	Miktar (ton) 2006	Pay %	Değişim %	Miktar (ton) 2007	Pay %	Değişim %
Yağlı tohumlar	1 130 158	1.85	1 312 593	2.21	16.1	1 048 519	2.03	-20.1
Soya	29 000	0.05	47 300	0.08	63.1	35 938	0.07	-24.0
Yerfıstığı	85 000	0.14	77 454	0.13	-8.9	87 575	0.17	13.1
Ayçiçeği (toplam)	975 000	1.60	1 118 000	1.89	14.7	863 034	1.67	-22.8
Ayçiçeği (yağlık)	865 000	1.42	1 010 000	1.70	16.8	-	-	-
Ayçiçeği (çerezlik)	110 000	0.18	108 000	0.18	-1.8	-	-	-
Susam	26 000	0.04	26 545	0.04	2.1	22 957	0.04	-13.5
Aspir	215	0.00	395	0.00	83.7	1 814	0.00	359.2
Kolza	1 200	0.00	12 615	0.02	951.3	28 100	0.05	122.8
Keten (tohum)	86	0.00	84	0.00	-2.3	79	0.00	-6.0
Kenevir (tohum)	13	0.00	13	0.00	0.0	22	0.00	69.2
Haşhaş (tohum)	13 644	0.02	30 187	0.05	121.2	9 000	0.02	-70.2

az veya çok ülkemiz yağlı tohum üretiminde yerini almıştır. Ayrıca ülkemizde zeytin de geniş çapta üretimi yapılan önemli türlerdendir (Arioğlu, 2000).

Zeytin üretimi konusunda ülkemizin İspanya ile rekabet edebilmesi gerekmektedir. İspanya 330 milyon zeytin ağacı ve 1 milyon 250 bin tonluk zeytinyağı üretimi ile dünya zeytinyağı üretiminin yüzde 51'ini karşılamaktadır. Ülkedeki zeytinyağı tüketimi ise kişi başına 14-15 litre kadardır. Topraklarında 120 milyon zeytin ağacını barındıran Türkiye'de ise zeytin yağı üretimi 72 bin ton civarında ve zeytinyağı tüketimi ise kişi başına 1 litre kadardır. Dünya'daki zeytin yağı üretiminde İspanya ilk sırada yer alırken, ikinci sırayı İtalya, bu ülkeyi Yunanistan takip etmektedir. Türkiye ise ülke sıralamasında 5-6'ncı sırada yer almaktadır. Sofralık zeytin üretiminde ise Türkiye İspanya'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır (Yıldırım 2007).

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA YAĞLI TOHUM VE BİTKİSEL YAĞ ÜRETİM DURUMU

Türkiye 2006 yılı üretim istatistiklerine göre, yağlı tohumlardan

ayçiçeği %14,7 oranında artarak yaklaşık 1 milyon ton olurken, yerfıstığı yaklaşık 77 bin ton ile %8,9 oranında azalmıştır. Zeytin üretimi ise bir önceki yıla (2005) göre %47,2 oranında artış göstermiştir (Anonim, 2006a).

Ülkemizde 2007 yılında yağlı tohumlardan ayçiçeği üretiminin %22,8 oranında azalarak yaklaşık 863 bin ton olması beklenirken, yerfıstığında ise yaklaşık 87 bin ton ile %13,1 oranında artış öngörülmektedir. Zeytin üretiminde ise %34,8 oranında azalış beklenmektedir (Anonim, 2007a).

FAO verilerine göre Türkiye'nin 2004 yılı yağlı tohum üretimi; soya fasulyesi 50 bin ton, yerfıstığı 80 bin ton, ayçiçeği 900 bin ton, kolza 5 bin ton ve pamuk çiğidi 1,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Anonymo-us 2006).

Ülkemizin yağlı tohumlu bitkiler açısından üretim durumu çizelge 1'de özetlenmiştir. Çizelgeye dikkat edilirse, 2005 yılı yağlı tohum üretim miktarı tüm tarımsal üretimde % 1.85 gibi bir pay alarak 1.130.158 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler sırayla 2006 yılında % 2.21 payla 1.312.593 ton ve 2007 yılında

ise %2.03 payla 1.048.519 ton olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılından 2007 yılına kadarki değişim göz önüne alındığında 2006 yılında %16.1 oranında bir artış gözlenirken; 2007 yılında % 20.1 oranında bir düşüş gözlenmiştir. Bunun asıl nedeni ülkemizde yaşanan genel kuraklık nedeniyle sadece yağlı tohumlu bitkilerde değil, aynı zamanda hemen hemen diğer tüm tarımsal ürünlere yansıyan aşırı verim kaybıdır. Özellikle dikkat edildiğinde, ürün bazında soya, ayçiçeği, susam, keten ve haşhaşa ciddi maddede kayıplar ve verim düşmesi ortaya çıkmıştır.

Dünya genelinde büyük çapta üretimi yapılan yağlı tohumlu bitkilerin durumuna bakıldığında; 2004 yılı verilerine göre ilk sırayı 206.408.000 ton ile soya fasulyesi almaktadır. Bunu 46 milyon ton ile kolza ve 43 milyon ton ile pamuk çiğidi takip etmektedir. Ülkemiz için çok önemli olan ayçiçeğinin dünya üretimi ise 26,5 milyon ton civarlarında gerçekleşmiştir. Ülke bazında soya fasulyesinde ABD 85 milyon tonluk üretimle ilk sırayı almakta, daha sonra Brezilya yaklaşık 50 milyon tonluk üretimle ikinci, Ar-

jantin 31,5 milyon tonla üçüncü sırayı almaktadır. Kolza, pamuk çiğidi ve yerfıstığı üretiminde dünyada söz sahibi olan ülke Çin'dir. Kolzada 13 milyon ton, yerfıstığında 14 milyon ton ve pamuk çiğidinde 12,6 milyon tonluk üretimle dünyada ilk sırada yer almaktadır (Anonymous 2006).

2001-2003 yılları arasında dünyada ve Türkiye'deki bitkisel yağ üretim, ihracat, ithalat ve tüketim miktarları karşılaştırıldığında; dünyada bitkisel yağ üretimi 101,7 milyon ton, yapılan toplam ihracat miktarı yaklaşık 48 milyon ton, ithalat miktarı yaklaşık 46 milyon ton ve tüketim ise 69,7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Burada dünya genelinde yapılan üretim tüketimi rahatlıkla karşılayabilecek düzeyde gibi görünmektedir. Halbuki ülkemizdeki duruma göre bitkisel yağ üretimi 910 bin ton, ihracat miktarı 225 bin ton, ithalat miktarı 792 bin ton ve tüketim yaklaşık 1,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Anonymous 2006). Görüldüğü gibi üretimin tüketimi karşılaması bir tarafa yapılan ithalat miktarı neredeyse tüketim miktarına yakın bir seviyededir. Bunun önüne geçilebilmesi için çok yönlü tedbirler alınmalıdır.

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA YAĞLI TOHUM VE BİTKİSEL YAĞ TİCARETİ

Yapılan istatistikî çalışmalara göre, Türkiye ihracatında 2007 yılı

rakamları 2006 yılına oranla % 26.6 artış kaydetmiştir. 2007 Ocak-Kasım döneminde; 2006 yılının aynı dönemine göre ihracat % 26.6 artarak 97,431 milyon Dolar, ithalat ise % 21.5 artarak 153,768 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2006 Ocak-Kasım döneminde 49,597 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2007 yılı Ocak-Kasım döneminde % 13.6 oranında artarak 56,338 milyon dolara yükselmiştir. 2007 Ocak-Kasım döneminde de Avrupa Birliği'nin (AB) ihracattaki ağırlığı devam etmektedir. Geçen yılın aynı dönemine göre AB ülkelerine yapılan ihracat % 27.9 artarak 55,091 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam ihracat içinde AB ülkelerinin payı % 56.5, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 2.8, Diğer ülkelerin payı ise % 40.7 olmuştur.

2007 Ocak-Kasım döneminde en fazla ihracat yapılan ülke 11,035 milyon dolarla Almanya olmuştur. Geçen yılın aynı dönemine göre bu ülkeye gerçekleştirilen ihracat % 26.1 artmıştır. 2007 Kasım ayında Almanya'ya yapılan ihracat % 28.3 artarak 1,208 milyon dolar olmuştur. Kasım ayında Almanya'yı sırasıyla İngiltere (936 milyon dolar), İtalya (829 milyon dolar), Fransa (639 milyon dolar), Rusya (486 milyon dolar) ve İspanya (423 milyon dolar) izlemiştir.

2007 Ocak-Kasım döneminde; ithalatın % 40.2'si Avrupa Birliği ül-

kelerinden yapılmıştır (61,781 milyon dolar). AB'ye dahil olmayan diğer Avrupa ülkelerinden 30,917 milyon dolar, Asya ülkelerinden 42,215 milyon dolar ve Türkiye Serbest Bölgelerinden 1,130 milyon dolar ithalat yapılmıştır.

2007 Kasım ayında en fazla ithalat yapılan ülke Rusya'dır (2,366 milyon dolar). Bu ülkeyi Almanya (1,862 milyon dolar), Çin (1,352 milyon dolar), İtalya (922 milyon dolar) ve Fransa (747 milyon dolar) izlemiştir (Anonim 2007b).

Çizelge 2. Türkiye'nin 2006-2007 yılı sektörlere göre ihracat değerleri ve payları (Anonim, 2007b).

Çizelgeden de anlaşılacağı gibi, ülkemizin tarım ve ormancılık sektöründeki ihracat miktarları 2006 yılının sadece Kasım ayında 432 milyon dolar, Ocak-Kasım döneminde ise yaklaşık 3,1 milyar dolar olmuş; 2007 yılının Kasım ayında 519 milyon dolar, Ocak-Kasım döneminde yaklaşık 3,4 milyar dolar kadar olmuştur. Sektörün toplam ihracattaki payına dikkat edilirse; 2006 yılı Kasım ayında % 5, Ocak-Kasım döneminde % 4,1; 2007 yılı Kasım ayında % 4,6 ve Ocak-Kasım döneminde % 3,4 olarak gerçekleşmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere, tarım ve ormancılık sektöründe yaşanan bazı darboğaz ve sıkıntılar, ürünlerin ihracatına yansımış; ihracat payları belirgin bir şekilde azalmıştır.

Çizelge 2. Türkiye'nin 2006-2007 yılı sektörlere göre ihracat değerleri ve payları (Anonim, 2007b).

Sektörler	Kasım				Ocak-Kasım			
	2006		2007		2006		2007	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
İHRACAT (milyon \$)								
Toplam	8.641	100	11.268	100	76.931	100	97.431	100
Tarım ve Ormancılık	432	5	519	4,6	3.128	4,1	3.337	3,4
Balıkçılık	19	0,2	11	0,1	113	0,1	145	0,1
Madencilik ve Taşocakçılığı	102	1,2	157	1,4	1.023	1,3	1.503	1,5
İmalat	8.033	93	10.530	93,5	72.190	93,8	91.830	94,3
Diğer	55	0,6	51	0,5	477	0,6	616	0,6

Türkiye'nin tarımsal ürünlere yönelik ithalat durumu incelendiğinde, 1979-1981 döneminde 267 milyon \$ olan bu değer 1989-1991 döneminde çok hızlı bir artış göstererek yaklaşık 1,8 milyar \$ rakamına ulaşmıştır. O zamandan itibaren de sürekli katlanarak artmış, 2003 yılında 4,2 milyar \$ ve 2004 yılında ise 4,7 milyar \$ seviyesine ulaşmıştır. Halbuki bundan yıllar önce ülkemiz, kendi kendini besleyen nadir ülkelerden birisi konumundaydı. Bir çok faktör sayesinde şu anda tarımsal ürünlerin bir çoğu yönünden dışarı bağımlı bir ülke haline gelmiş durumdadır (Anonymous, 2006).

Bu duruma paralel olarak tarımsal ürünlerin ihracat durumları göz önüne alındığında, 1979-1981 döneminde 1,9 milyar \$ olan değer, yıllar itibarıyla çok artış göstererek 2003 yılında 4,8 milyar \$ ve nihayet 2004 yılında yaklaşık 6 milyar \$ gibi bir değere çıkmıştır (Anonymous, 2006). Bu durum, dünyada üretim teknolojileri ve yeni tekniklerin geliştirilmesi sonucu yaşanan verim artışına paralel olarak üretim miktarındaki artışla açıklanabilir. Bir çok üründe olduğu gibi ülkemizde yetiştirilebilen yağlı tohumlu bitkilerde de kayda değer verim artışları sağlanmıştır.

Dünyada ve Türkiye'de tarımsal ürün ticaretinde gıda olarak tüketilen ürünlerin payları da önemli bir kriter olarak ortaya konabilir. Dünya çapında 1979-1981 dönemlerinde tarımsal ürün ithalatında gıda ürünlerinin payı % 67, 2004 yılına kadar fazla değişmeden kalmış ve % 69 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal ürün ihracatında ise rakamlar aynı kalmış, 1979-1981 döneminde % 67 olan pay, 2004 yılında % 69 olmuştur. Halbuki ülkemizde, tarımsal ürün ithalatında gıda ürünlerinin payı 1979-1981 döneminde % 69.95 iken sürekli azalmış ve 2004'de % 46.72 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal ürün ihracatın-

da da genel bir artış gözlenmiş ve 1979-1981 döneminde % 66.49 olan pay, 2004'de % 83.66 olmuştur (Anonymous 2006).

Tarımsal ithalat ve ihracat miktarlarının toplam ithal ve ihracat kalemleri arasındaki yeri de çok önemlidir. Dünyada tarımsal ithalatın payı toplam ithalat içerisinde 2004 verilerine göre % 7, tarımsal ihracatın payı da % 7 olarak gözlenirken; Türkiye'de tarımsal ithalat % 4.78, ihracat ise % 9.44 gibi bir pay almıştır.

TÜRKİYE'NİN ÜRÜN BAZINDA YAĞLI TOHUM VE BİTKİSEL YAĞ İTHALAT DURUMU

Türkiye'nin yağlı tohum ithalat miktarları 2003, 2004 ve 2005 yılı verilerine dayanarak incelendiğinde; hardal tohumu 2003 yılında yaklaşık 202 ton, 2004 yılında 156 ton ve 2005 yılında ise 6.631 ton ithal edilmiş; ödenen döviz miktarları da 2003 yılında 212 bin \$, 2004 yılında 144 bin \$ ve 2005 yılında ise 1,9 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Ülke bazında en çok hardal tohumu ithal ettiğimiz ülkelerin başında Ukrayna ve Kanada gelmektedir.

Ülkemiz açısından çok stratejik öneme sahip olan ayçiçeğinin üretim miktarının yetersiz olması aynı zamanda üretilen yemeklik yağın da yetersiz olması sonucunu doğurmuştur. Diğer yağlı tohumların da yetersiz olması nedeniyle zorunlu olarak ülke içerisindeki bitkisel yağ açığının kapatılması dışardan ham veya işlenmiş olarak satın alınması ile giderilebilmektedir. Türkiye'nin ayçiçeği tohumu ithalatı da büyük miktarlarda gerçekleşmektedir. Buna göre 2003, 2004 ve 2005 yılı verileri değerlendirildiğinde; toplam ithalat miktarları sırayla 541 bin ton, 482 bin ton ve 491 bin ton olmuş, buna karşılık 153,3 milyon \$, 157,4 milyon \$ ve 161,7 milyon dolar döviz ödenmiştir. Ayçiçeği tohumunu ülke bazında en çok dışarı-

ya ihrac edenlerin başında Bulgaristan, Rusya ve Romanya gelmektedir. Sadece ayçiçeği tohumuna yılda bu kadar döviz ödenmesi ülke açısından çok acı bir tablodur. Bunun önüne geçebilmek için, kamu ve özel sektör araştırma kuruluşları ile Tarım Bakanlığının koordineli olarak çok iyi stratejiler geliştirilmesi ve düzenli bir tarım politikasının uygulanması gerekmektedir.

Buna paralel olarak ayçiçeği yağı ithalatı da çok önemli seviyelerdedir. Rakamsal olarak ifade etmek gerekirse; 2003 yılında 92,6 bin ton, 2004 yılında 78,3 bin ton ve 2005 yılında 201,3 bin ton ayçiçeği yağı alınmış ve karşılığında 2003 yılında 54 milyon \$, 2004 yılında 51 milyon \$ ve 2005 yılında 133,6 milyon dolar döviz ödenmiştir. Ayçiçeği yağı satın alınan ülkelerin başında da Ukrayna ve Rusya gelmektedir. Görüldüğü gibi sadece ayçiçeği yağı ve ayçiçeği tohumunun yalnızca 2005 yılında ülkeye maliyeti yaklaşık 300 milyon \$ civarındadır. Bu rakamın ülke içerisinde değerlendirilmesi durumunda tarımsal bir çok sorun ortadan kaldırılabilir. Ancak tabii bu çok yönlü çalışmalarla ortadan kaldırılabilecek bir durumdur. Sadece tarım sektörü içerisinde giderilebilecek bir sorun değildir.

Çizelge 3'de bu makalede anılan yağlı tohumların ve bitkisel yağların 2003, 2004 ve 2005 yıllarına ait ithalat miktarları ile karşılığında ödenen döviz miktarları hem dolar hem de euro cinsinden verilmiştir.

Türkiye pamuk üretiminde dünyada söz sahibi ülkelerden birisidir. Ancak özellikle yemeklik yağ üretimine yönelik çığının değerlendirilmesinde yine yetersiz kalınmaktadır. Pamuk lifi üretimi yeterli olmasına rağmen çığit üretimi ülke ihtiyacını karşılamaktan uzak kalmaktadır. Bu yüzden dışardan eksiğin kapatılması yoluna gidilmektedir. 2003, 2004 ve 2005 yılı ithalat miktarları sırayla 3,6 bin ton, 83,8

Çizelge 3. Bazı yağlı tohum ve bitkisel yağların son üç yıldaki ithalat miktar ve değerleri

	2003			2004			2005		
	Miktar (ton)	1000 \$	1,000 €	Miktar (ton)	1000 \$	1,000 €	Miktar (ton)	1000 \$	1,000 €
Ayçiçeği tohumu	540852	153335	133653	481703	157376	129354	491052	161680	127583
Ayçiçeği yağı	92548	54047	47923	78302	50576	41111	201324	133640	107929
Susam tohumu	66098	43121	38613	79189	59037	47556	85311	63477	51080
Susam yağı	975	9,7	8	0,4	2	1	2	11	9
Soya yağı	831454	226525	201267	681964	226828	183140	1154504	328533	265221
Pamuk ç iğidi	3578	713	628	83814	19576	15907	125635	21271	17589
Haşhaş tohumu	233	231	203	349	626	501	43	529	405
Kolza tohumu	17	56	49	5714	1578	1232	55603	17285	14269
Kolza yağı	1,1	6,9	6	0,9	7	5	0,06	2	1
Yerfıstığı tohumu	288	237	210	3966	3578	2859	30808	24896	19389
Yerfıstığı yağı	3,9	28	24	4,6	17	13	3,5	14	11
Keten tohumu	101	33	29	328	159	128	3189	1563	1267
Keten yağı	5980	4268	3694	6890	5136	4137	2630	3386	2717
Zeytinyağı	1106	1940	2047	27	90	72	107	233	192
Toplam	1543230	484534	428354	1422246	524586	426016	2150208	756520	607662

bin ton ve 125,6 bin ton olurken, ödenen döviz miktarları 713 bin \$, 19,6 milyon \$ ve 21,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi her geçen yıl artan eksikin kapatılabilmesi için artan miktarlarda ithalat yapılmaktadır. En çok pamuk ç iğidi satın aldığımız ülkelerin başında, Yunanistan, Suriye ve Avustralya gelmektedir.

Susam tohumu ithalat miktarları 2003 yılında 66 bin ton, 2004'de 79 bin ton ve 2005'de 85 bin ton olmuş; ödenen döviz miktarları da sırayla 43 bin \$, 59 bin \$ ve 63,5 bin \$ olarak gerçekleşmiştir. Dünyada susam tohumu üretimi ve ticareti konusunda söz sahibi olan ülkelerin başında Etiyopya, Hindistan ve Pakistan gelmektedir. Ülkemizin de en çok susam tohumu aldığı ülkeler bunlardır.

Susamdan elde edilen yağ ve fraksiyonlarının ithalatı da söz konusudur. 2003 yılında 975 kg, 2004 yılında 380 kg ve 2005 yılında 1.935

kg susam yağı ve bileşenleri alınmış; sırayla 9.645 \$, 2.317 \$ ve 11,5 bin \$ ödenmiştir.

Türkiye'ye girişi, ayçiçeğine nazaran yeni olan soya üretimi hem tohum hem de yağ olarak yetersiz olması nedeniyle, soya yağı da önemli miktarlarda dışardan alınmaktadır. 2003, 2004 ve 2005 rakamlarına bakıldığında; ithalat miktarları sırayla 831,5 bin ton, 682 bin ton ve 1,2 milyon ton olmuş, karşılığında 226,5 milyon \$, 227 milyon \$ ve 328,5 milyon \$ ödenmiştir. En çok soya yağı satın alınan ülkeler ABD, Brezilya ve Arjantin olmuştur.

Türkiye'de uzun yıllardır kültürü yapılan yerfıstığının da zaman zaman hem kabuklu, hem kabuksuz tohumu alınmakta, hem de yağı alınmaktadır. Kabuklu ve kabuksuz tohumun 2003 yılında alım miktarı 288 ton, 2004'de yaklaşık 4 bin ton ve 2005'de yaklaşık 31 bin ton olmuş; ödenen döviz miktarları da sı-

rayla 237 bin \$, 3,6 milyon \$ ve 24,9 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. En çok yerfıstığı tohumu alınan ülkelerin başında Çin ve Özbekistan gelmektedir.

Yerfıstığı yağı yönüyle rakamlara bakıldığında 2003, 2004 ve 2005 yılında ithalat miktarı 3,9 ton, 4,6 ton ve 3,5 ton olmuş; karşılığında 27,7 bin \$, 16,7 bin \$ ve 14,5 bin \$ ödenmiştir. Daha çok Almanya ve Belçika'dan satın alınan yerfıstığı yağı, aslında bu ülkelerin temel ürünleri olmasa da, dışardan aldıkları tohumları işleyerek bu şekilde re-export yapabilmektedirler.

Haşhaş üreten önemli ülkeler arasında yer almamıza rağmen, diğer ürünlerde olduğu gibi haşhaş konusunda da yetersiz kalmakta ve dışardan eksikler kapatılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin haşhaş tohumu ithalatı 2003 yılında 232,5 ton, 2004'de 348,7 ton ve 2005'de 43,5 ton olmuş; ödenen döviz miktarı da sırayla 230 bin \$, 626 bin \$ ve 530

bin \$ olarak gerçekleşmiştir. Ülke-
mizin en çok haşhaş tohumu aldığı
ülkelerin başında Hollanda ve Sri
Lanka gelmektedir. Bunlardan Sri
Lanka haşhaş üretimini yapmaktadı-
r, ancak Hollanda haşhaş tarımı
konusunda yetersiz olmasına rağmen
re-export yoluyla bu tür ürünleri
de pazarlayabilmektedir.

Ülkemizde henüz yaygınlaşmayan
bir ürün olan kolza da zaten yetersiz
üretimde sahip olduğu için zorunlu
olarak dışardan bir miktar alınması
gerekmektedir. Özellikle son yıllarda
biyodizel üretiminde en çok adı geçen
ürün olması ve Tarım ve Köy İşleri
Bakanlığının üretiminde teşvik primi
uygulaması kolzaya olan ilgiyi de
arttırmıştır. Türkiye kolza ithalatı
2003, 2004 ve 2005 yılları itibariyle
sırayla 17 ton, 5,7 bin ton ve 55, 6 bin
ton olmuş, ödenen döviz miktarı 56 bin
\$, 1,6milyon \$ ve 17,3 milyon \$
seviyesinde gerçekleşmiştir. Dünyada
en çok satın aldığımız ülkelerin başında
Fransa, Almanya ve Ukrayna gelmektedir.

Kolza yağının hardal yağı ile birlikte
alınması da söz konusu olduğundan,
dünya ticaretinde bazen ikisi bir anılmaktadır.
Hardal yağı ile beraber kolza yağının
alım miktarları 2003, 2004 ve 2005
yılları itibariyle 1 ton, 880 kg ve 64 kg
gibi az miktarlarda olmuş; döviz olarak
7 bin \$, 6,6 bin \$ ve 2,3 bin \$
ödenmiştir. Yine Hollanda ve Almanya
bu yağları satın aldığımız ülkelerin başında
yer almaktadır.

Keten tohumunda bulunan yağ daha
çok sanayiye yönelik kullanılsa da son
zamanlarda yemeklik olarak değerlendirilmesi
gündeme gelmektedir. İçermiş olduğu yağ
asitleri miktarı nedeniyle bir ayçiçeği
veya kolza yağı gibi olmasa da, yapılacak
çalışmalarla yemeklik olarak rahatlıkla
kullanılabilecek seviyeye getirilebilir. Keten
tohumunun ithalat rakamları ise 2003,
2004 ve 2005 yılları için sırayla 101

ton, 328 ton ve 3.188 ton olmuş, buna
karşılık 33 bin \$, 159 bin \$ ve 1,6
milyon \$ döviz ödenmiştir. En çok keten
tohumu satın aldığımız ülkeler Kanada
ve Ukrayna olmuştur.

Aynı şekilde keten tohumu yağının da
ithalatı söz konusudur. 2003, 2004 ve
2005 yılı değerleri; 6 bin ton, 6,9 bin
ton ve 2,6 bin ton, ödenen döviz miktarı da
4,3 milyon \$, 5.1 milyon \$ ve 3,4
milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. En çok
keten yağı satın alınan ülkeler ABD, Belçika
ve Almanya olmuştur.

Ülkemizin dünyada söz sahibi olduğu
ürünlerin başında gelen zeytin konusunda da
bazı problemler mevcuttur. Sofralık zeytin
konusunda çok iyi durumda olan Türkiye
maalesef zeytin yağı üretiminde yetersiz
kalmaktadır. Bu nedenle çok fazla olmasa da
bazı yıllar dışardan saf zeytinyağı alınmaktadır.
Ürün bazında saf zeytinyağı ithalat miktarlarına
bakıldığında 2003 yılında 1.106 ton, 2004
yılında 27 ton ve 2005 yılında 107,5 ton
alınmış; sırayla 1,9 milyon \$, 91 bin \$
ve 233 bin \$ döviz ödenmiştir. En fazla
KKTC, İspanya ve Suudi Arabistan'dan saf
zeytin yağı alımı olmuştur.

SONUÇ

Sonuç olarak ülkemiz ekolojisi, ayçiçeği
başta olmak üzere, susam, yarfıstığı, kolza,
pamuk, soya, haşhaş ve keten gibi birçok yağ
bitkisinin üretimine çok elverişlidir. Aynı
zamanda zeytin ağacı varlığı bakımından
dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Zeytin
hem kültürü yapılan hem de doğal vejetasyonda
zaten var olan bitkilerden birisi olması
nedeniyle ülke ekonomisine katkısı göz
ardı edilemez. Ancak sayılan tüm bu ürünlerde
yetiştiricilik açısından, hem yetiştirme
teknikleri hem teknoloji kullanımı ve belki de
en önemlisi tüm üreticileri kapsayacak bir
şekilde tarım politikası

geliştirilemediğinden, diğer bir çok
üründe olduğu gibi yağlı tohum üreticilerinde
de üretime yönelik bir çok problem vardır.
Ürettiği ürününü satabilme veya işleyecek
tesislere götürebilme imkanı tüm üreticilere
sağlanabilse, tabii bir çok üretici daha fazla
gelir getiren yağlı tohum üretimine geçecektir.
Ancak ülke ekonomisi ve alt yapı imkanları
itibariyle tüm üreticilere yansıtacak tedbirlerin
alınması da şu an için mümkün görünmemektedir.

Kamu ve özel sektör araştırma kuruluşlarından
özellikle yağlı tohumlu bitkilerin ıslahı ile uğraşan
bir çokları mevcuttur. Bunlar son yıllarda
kayda değer çok güzel çalışmalar yapmış,
ülkeye hem kaliteli hem de stabil ürün kazandırmışlardır,
kazandırmaya da devam etmektedirler. Ancak bu
süreç uzun soluklu olup, bir çok disiplinin bir
arada uzlaşmalı ve koordineli bir şekilde
çalışması ile olumlu bir şekilde devam ettirilebilir.
Ülke ekonomisi ve üreticinin gelir durumunun
iyileştirilebilmesi için, sadece üretici veya ıslahçıların
değil, ekonomi uzmanları ve hatta tüketicilerin de
çok bilinçli bir şekilde olaya yaklaşması
gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Anonim. 2006a. *Haber Bülteni, Bitkisel Üretim. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu.*

Anonim. 2006b. *İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ticari Değerler, Ankara.*

Anonim. 2007a. *Haber Bülteni, Bitkisel Üretim II. Tahmini. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu.*

Anonim. 2007b. *Haber Bülteni, Dış Ticaret İstatistikleri, Kasım 2007. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu.*

Anonymous. 2006. *FAO Statistical Yearbook. FAO Statistics Division, Rome.*

Arioğlu, H. Halis. 2000. *Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 220, Ders Kitapları Yayın No: A-70. Adana.*

http://www.tarimmerkezi.com/haber_detay.php?hid=12977